

KNIHOVNY, KNIHY A CENZURA

V 19. STOLETÍ

Dějiny knihovnictví v každodennosti

19. 3. 2018

Fondy v žákovských knihovnách

Součinnost státní a nestátní (např. Sociální ve myslu pronárodním) regulace

Prosazování tzv. vhodné četby

Revize žákovských knihoven obecných a měšťanských škol nařízená ministerstvem kultu a vyučování r. 1875, 1885-6

Revizi provádějí samotní učitelé - výrazná redukce knihovnických fondů

Beletrii pro mládež píše kněží a učitelé (většinou)

Dohled nad učebnicemi a pomůckami ministerstvem

Urbánkuv věstník - Věstník bibliografický, měsíčník pro rozhled v literatuře, hudbě a umění

- upozornění na nové české učebnice a čítanky a zpěvníky (objednávky učebnic určovaly okresní školní rady)

Z Urbánkova Věstníku

Urbánkuv Věstník bibliografický, měsíčník pro rozhled v literatuře, hudbě a umění. Majetník a redaktor: *Fr. A. Urbánek*, kněhkupec v Praze 1881. Celoročně 4 zl. s poštou 4 zl. 40 kr. (Též čtvrt- a půlletní předplacení se přijímá.)

Potřeba všeobecného listu kritického a spolu oznamovatele české literatury k tomu vedla, že po několikaleté přestávce r. 1880 znovu vzkřísen „Věstník bibl.“, kterýž v novém rouše svém i úpravou i obsahem nad starého soujmenovce daleko vyniká. Přináší nejen krátké oznámení spisův a časopisů vyšlých neb v tisku se nalézajících, ale též úvahy obšírné, zprávy osobní, životopisy, seznam úvah a referátů, jež obsaženy jsou v jiných časopisech atd. Obzvláštní zásluhu však zjednává si „Věstník“, an s celým úsilím a neohroženou zmužilostí bojuje proti špatné, především „krvavé“ literatuře, kteráž k největší škodě národa zle se v Čechách uhnízdila. Zasluhujet tedy list jmenovaný všestranné podpory upřímných přátel literatury. Redakce.

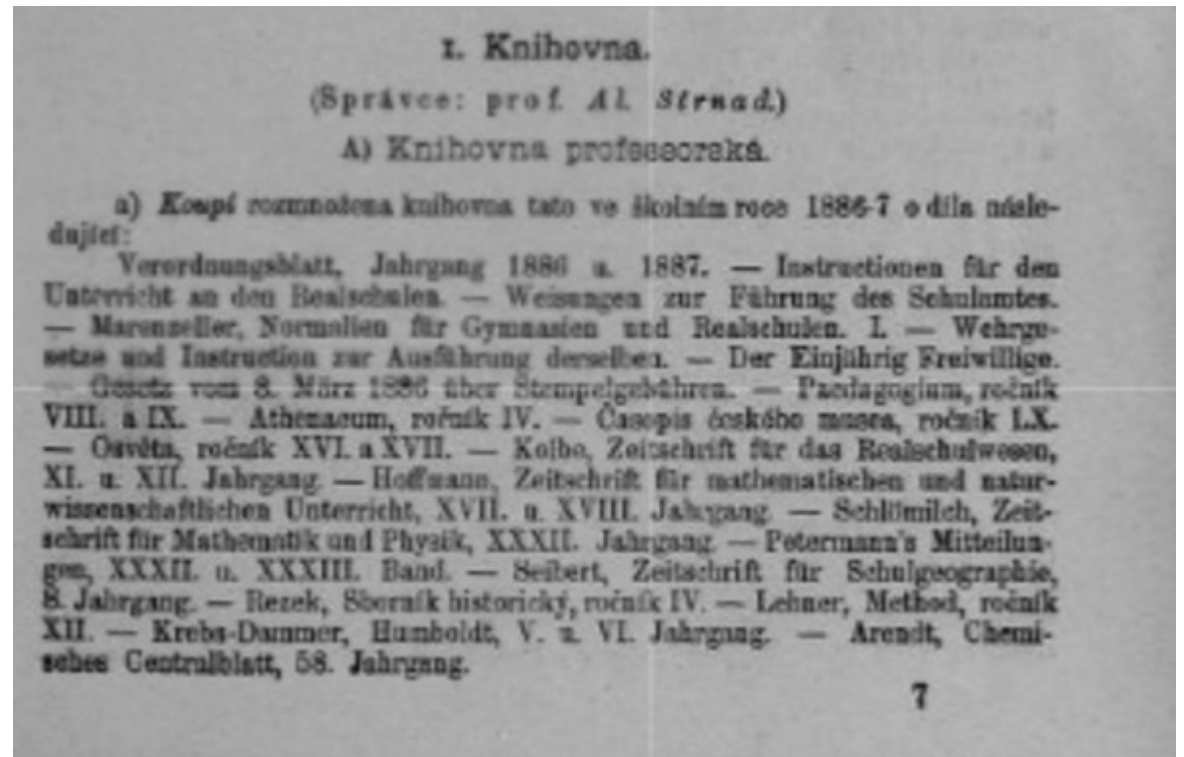
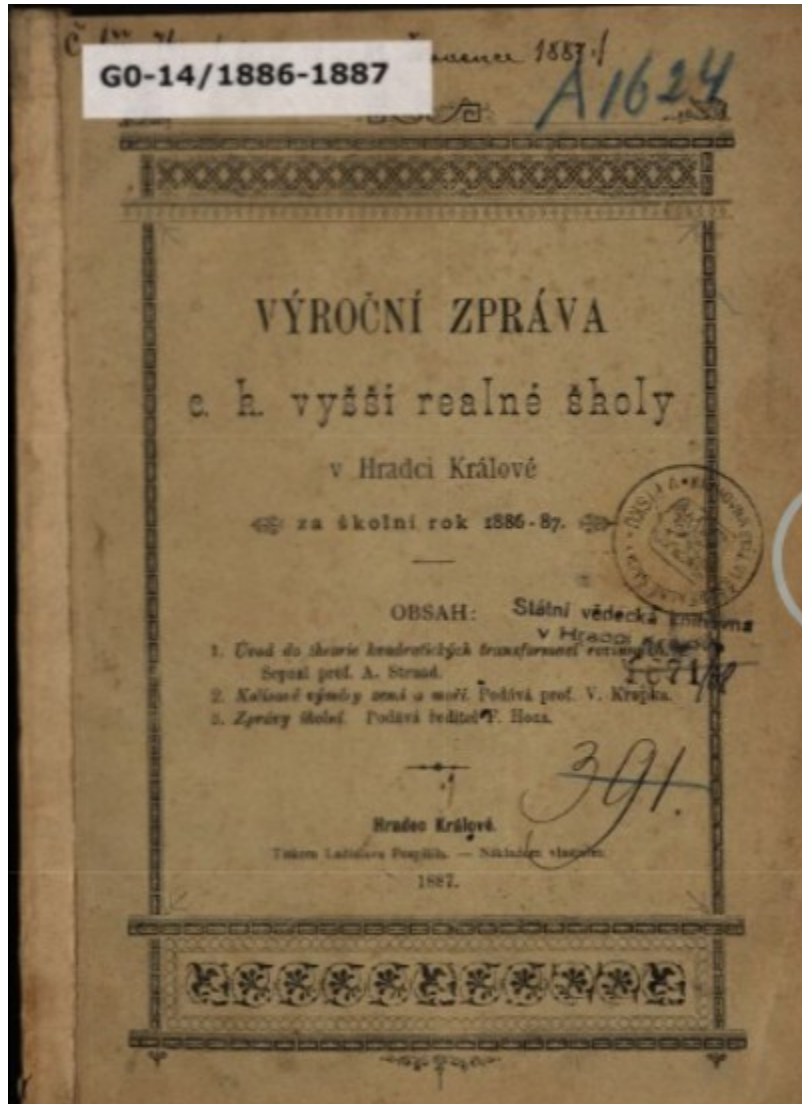
Pan amanuensis na venku, aneb: Putování za novelou. Obrázky ze života od *Frant. Rubeše*. Čtvrté vydání. Sešit I. „Ústřední knihovny“ redakcí Fr. Zákrejse. V Praze u I. L. Kobra, str. 100. Cena 10 kr.

Povídka ta náleží k nejzdařnějších pracem známého humoristy Rubeše. Každého povyrazí, nikoho neurazí. Ze spisu toho znáti, že dobré čtení se může poskytnouti lidu našemu i takovými povídkami, které neoplývají krvelačností nebo nájezdy na pozitivní náboženství. Bude-li „ústřední knihovna“ samé práce podobného druhu přinášeti, zajisté velice prospěje národu českoslovanskému a pomůže vytlačiti muchomůrky české literatury z knihoven veřejných i soukromých.

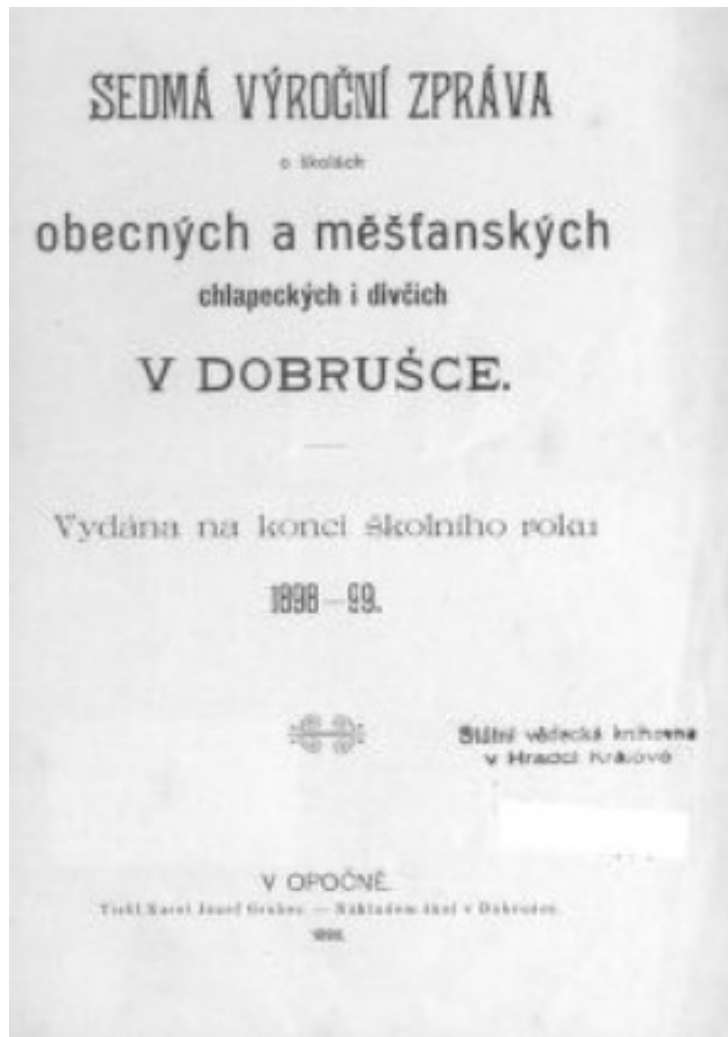
Doposud vyšlo již 13 sešitů „ústřední knihovny“, z nichž obzvláště pozoruhodné jsou: 2. „Na Štítném“ (od Beneše Třebízského) 3. „Ohlas písní českých“ (Čelakovský); 5. „Divá Bára“ (Němcová); 7. „Poslední Orebta“ (Vocel), 8. „Známosti z průjezdu“ (Jan z Hvězdy); 10. „Štěpánův Vít učí se na kněze (Pravda). 11. „Siska von Rosemal“ (Conscience) a 12. „Divotvorný klobouk“ (Klicpera). Co do papíru zdá se nám, že by měl býti o něco světlejší.

Redakce.

Školní knihovny a jejich fond

Školní knihovny a jejich fond

12

Knihovna.

Ve školním roce 1938—39 bylo čtenářů čtenářské knihovny
na škole obecné 177 a čtenářů 2479 svazků.
" " měšťanské 149 " " " 2222 "
knihovny učňovské 4 " " " 179 "

---

v celku 330, čtenářů 4680 svazků.

Podle čtenářů čtenářské čtenářské pracovníků bylo 20 knih.
Ze školního školního roku přibyla knihovna učňovská, knihovna měšťanská
a knihovna měšťanských chlapců celkem 125—330 = 251 svazků v celku
300 a 30 knih.

Individuálně knihovny byly v tomto školním roce:
C. K. obecní škola měř v Novém Městě měřila 12 knih. Ob-
čanská záložna měř 10 a. Pač profesor MUDr. Jan. Běláček -Novos,
Na severní třídě 1 a 2., pač -Národního výtvarného ústavu
1936., měř 40 a. obecní měř 2 knih a. dělní ch-
rást měř knihovny měř 2 knih.

Kolektivně měř, měř 15 svazků. Národního 1 měř 4,
Knihovna 2 a. Průmyslová 2 knihy. Škol. 1 měř 24 a. měř 8 knih.
Pač 1 kniha obecní měř měř na Opavě, měř 1 měř
F. Tompky, J. Štecha, měř a. měř, měř a. měř, pač měř
měř, pač měř měř a. měř měř měř, měř měř a.
Jan. Zýtrac.

Kolektivně bylo 20 knih.
Výroční školní měř měř měř měř a. L. měř měř měř
v měř měř, c. k. měř měř měř měř v měř měř a. měř měř,
c. k. měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř
měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř
v měř měř a. měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř
v měř měř a. měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř
v měř měř a. k. měř měř měř měř měř měř měř měř měř měř
v měř měř.

Brusičstvím proti odnárodnění jazyka

- 70. léta 19. století
- Snahy o teoretické regulování jazyka prostřednictvím tzv. brusů
- Brus jazyka českého (Matice česká, později Martin Hattala)
- Rukověť správné češtiny (František Bartoš)

- Vliv brusů dlouhodobě minimální
- Načas ovlivnily brusy praxi dobových časopiseckých a nakladatelských redaktorů

Purismus v kánonu školních děl

Jazykové revize děl již klasických, určených pro školní četbu

Babička - vydání pořízené F. Bartošem z r. 1887 – obsahuje 1200 textových zásahů editora (odstranění germanismů, často pouze domnělých)

Vrchlický - kritizuje cenzurní puristický zásah do jeho básně *Ptáci* (smaragd - zeleň, azur – blankyt, vypadla polovina veršů včetně pointy)

Labyrint světa a ráj srdce - 1887 - školní vydání editora F. Bílého: vypuštěna místa týkající se náboženství, závadná z pohledu katolicismu (kapitoly 18, 39-49), a místa o vztazích mužů a žen (8, 13 a další dvě pasáže)

Dětské časopisy v 19. století

Východiska

- Postupná proměna tereziánské školy
- Zlomení monopolu církve nad školskou výukou
- Revize školních knihoven
- Nové zásady vyučovacího procesu
- Aktivity učitelů, nové předměty slibující uměleckou tvorbu
- Více inf. viz <http://www.detske-casopisy.cz/tituly-detskych-casopisu-od-roku-1828/>

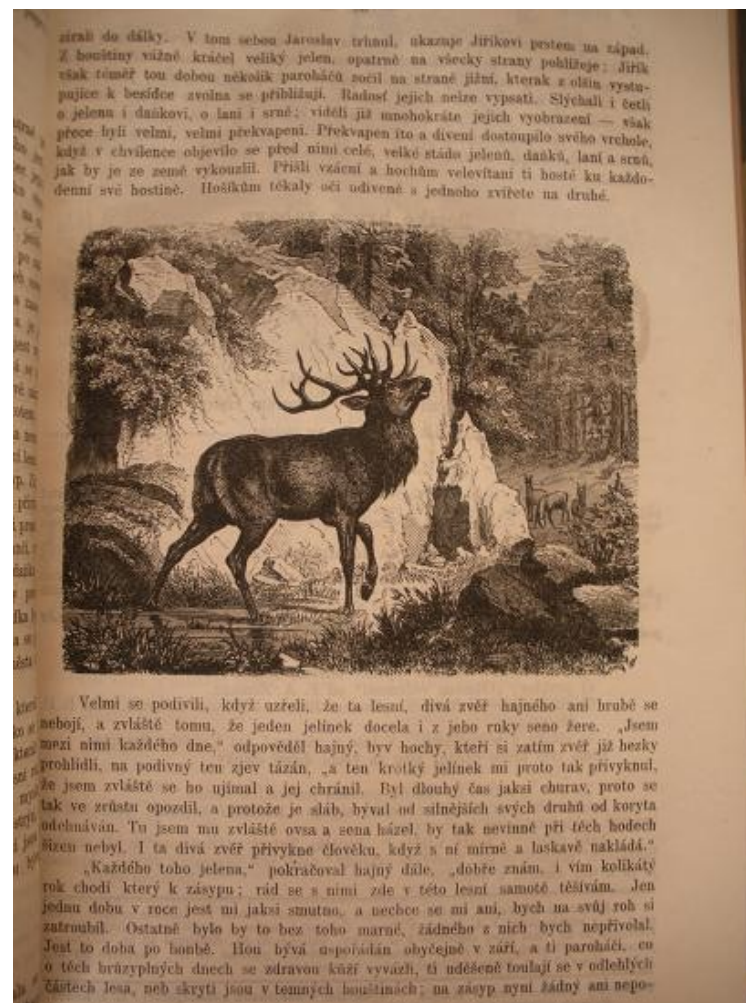
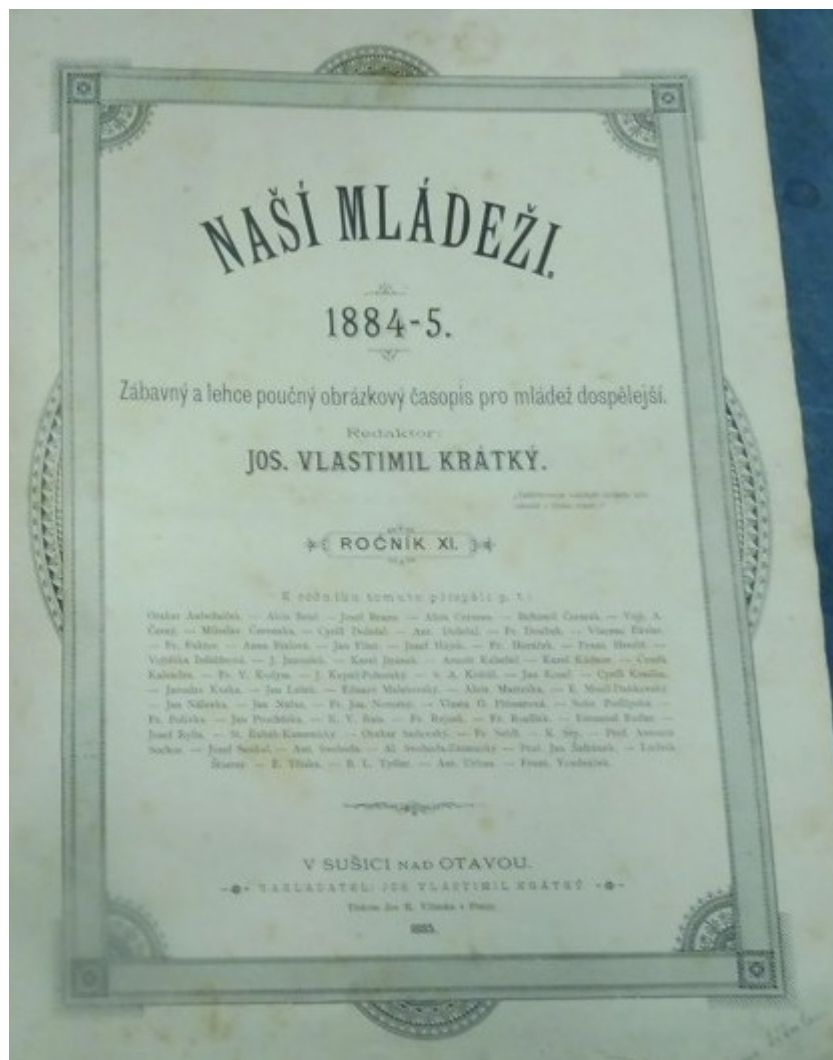

Dětské časopisy v 19. století

- **Osvěta**
- **Komenský**
- **Budečská zahrada** (nahradila Štěpnici), dle A. Nováka nejvyšší soudobé dětské periodikum
- **Naší mládeži** (nakonec zanikl kvůli konkurenci téhož vydavatele J. R. Vilímka
Malý čtenář
- **Přítel dívek** (evangelický měsíčník)

Dětské časopisy v 19. století

- Na rozdíl od jinojazyčných dětských periodik na našem území nesloužily časopisy jako domácí četba, nýbrž jako součást ŠKOLNÍ ČETBY, výuky
- Autoři – často učitelé
- Časopisy také jako nástroj vzdělávání učitelů primárních škol
- Součást pedagogických periodik
- moderní materiály
- Seznámení s dětskou ilustrací
- Zpřístupnění aktuálních témat z přírodních i společenských věd (aktuálnější než učebnice)
- Ediční plány kopírovaly školní rok (včetně prázdninového volna nebo dvojčísel)

Z Budečské zahrady, 1874

Dětské časopisy v 19. století

- Témata z dětského života
- Zpočátku černobílé vidění dětí chudých/bohatých, hodných/zlých...
- Různorodé texty, žánry
  - texty k dramatizaci
- Romány na pokračování
- Úvod – vždy vlastenecká poezie
- Zpočátku neprobíhá přímá interakce s dětským čtenářem ani s dospělým, později „listárny“

K cenzuře ve 2. polovině 19. století

Objektem cenzury je POPULÁRNÍ literatura - přijímány cenzorské zásahy

- krvavé romány, rytířské, loupežnické a pirátské romány
- populární literatura je "jedem", "nákazou", "otravou národa"
- **cenzura proti populární literatuře argumentována nezájmem lidí o "dobré" autory (např. Karolinu Světlou)**

K cenzuře ve 2. polovině 19. století

Nakladatel a bibliograf **František Augustin Urbánek**

- kampaň proti populární literatuře
- **periodikum Věstník bibliografický**
- propagační dílo V. Špačka *Knihy d'áblový* (1882) - mravoučná povídka tzv. výchovné literatury pro lid ukazuje zhoubnost "špatné" četby (tzv. morální panika)
- 1881 krvavá literatura tématem jednání českého zemského sněmu!

Negativní kampaň v českých zemích proti Zolově románu *Nana* - v jedné řadě s "krváky"

Strategie tvorby fondů ve 2. pol. 19. století

Příklad: knihovník ve Slaném **Václav Štech**

- nesystémovost při zakládání fondů
- přijímány “nešťastné” dary příznivců, kteří se zbavují braku, romány vystříhané z příloh novin
- *“Soustavně s ohledem na čtenářstvo, na popularizování cenných děl soudobého písemnictví českého, s ohledem na šíření opravdových a ušlechtilých snah není doplňována ve Slaném spolková knihovna ani jediná.”*
- Náhoda, okamžitý nápad, nešťastný dar, antikvární ceník, reklama - to určuje úroveň obsahu

Zdroje - výběr

WÖGERBAUER, Michael, Petr PÍŠA, Petr ŠÁMAL a Pavel JANÁČEK. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6.

Odkazy na digitalizované dokumenty:

<https://cdk.lib.cas.cz/client/index.vm?q=&page=doc&start=0&rows=&fedora.model=periodical#pid=uuid:c526393a-fd10-11e7-8209-00155d012102;hist=25;pmodel=periodicalitem>

<https://cdk.lib.cas.cz/client/index.vm?q=&page=doc&start=0&rows=&keywords=gymn%C3%A1zia&fedora.model=periodical#pid=uuid:b612ec7e-594f-11e5-a5f7-00155d010f03;hist=63;pmodel=periodicalitem>